

Igehirdetők kézikönyve

Szerkesztette
Fekete Károly, Literáty Zoltán, Steinbach József

Kálvin Kiadó
Budapest, 2021

Balla Péter

Jézus születésének, szenvedés- és feltámadástörténetének homiletikuma

Irodalom

- BALLA Péter: *Az újszövetségi iratok története. Bevezetéstani alternatívák*, Károli Egyetemi Kiadó, Budapest, 2008.
- BAYER, Hans F.: *Das Evangelium des Markus* (SCM R. Brockhaus), SCM-Verlag, Witten, Brunnen Verlag, Giessen, 2008, 2013.
- BOCK, Darrell, R.: *Luke 1*, Baker Books, Grand Rapids, 1999.
- CARSON, D. A.: *The Gospel According to John*, Inter-Varsity Press, Leicester, Eerdmans, Grand Rapids, 1991.
- CSERI Kálmán: *Ünnepeljünk együtt!*, Titus Hitéleti Alapítvány, Demecser, 2013.
- FRANCE, R. T.: *The Gospel According to Matthew*, Inter-Varsity Press, Leicester, Eerdmans, Grand Rapids, 1990.
- HEGEDŰS Loránt: *Új református Hiszekegy*, Lorántffy Zsuzsanna Nőegylet, Budapest, 2013.
- JAKAB Sándor: „A húsvéti csodát nagypéntek előzte meg!”, in: „*A Te Igéd igazság*”: *87 dunántúli prédikáció*, Köntös László (szerk.), Dunántúli Református Egyházkerület, Pápa, 2009, 183–185.
- KONRADT, Matthias: *Das Evangelium nach Matthäus*, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 2015.
- KÖNTÖS László – STEINBACH József (szerk.): *Lukács evangéliuma. 149 dunántúli prédikáció*, Dunántúli Református Egyházkerület, Pápa, 2010.
- KÖNTÖS László – STEINBACH József (szerk.): *Megjelent az Isten üdvözítő kegyelme. Hetvenkét dunántúli igehirdetés a karácsonyi ünnepkörből*, Dunántúli Református Egyházkerület, Pápa, 2013.
- LUZ, Ulrich: *Das Evangelium nach Matthäus 4*, Benziger Verlag, Düsseldorf–Zürich, Neukirchener Verlag, Neukirchen–Vluyn, 2002.
- MAUERHOFER, Erich: *Einleitung in die Schriften des Neuen Testaments I*, Hänssler Verlag, Neuhausen–Stuttgart, 1995.
- MCDONALD, Lee Martin: *The Story of Jesus in History and Faith*, Baker Academic, Michigan, 2013.
- PAP Ferenc: *Ünnep a hétköznapiért. Negyvenhat prédikáció az egyházi év rendje szerint*, Magánkiadás, Nagykovács, 2011.
- PRÖHLE Károly: *Lukács evangéliuma*, Evangélikus Egyetemes Sajtóosztály, Budapest, 1991.
- STEIN, Robert H.: *Mark*, Baker Academic, Grand Rapids, 2008.
- SZENT ÁGOSTON: „Beszéd Urunk Jézus Krisztus születésére”, in: *Az egyházatyák beszédei Krisztus-ünnepre I. Karácsonyi ünnepkör*, Vanyó László (szerk.), Jel Könyvkiadó, Budapest, 2013, 153–160.

Bevezető gondolatok

Mielőtt külön foglalkozunk a két nagy újszövetségi szövegcsoporthoz tartozó ünnepkörökre alkalmazható, illetve a két nagy ünnepkör (karácsony, illetve nagypéntek és húsvét) – és textusaik – egymással összefüggő, összetartozó jellegéhez kapcsolódik.

A karácsonyi ünnepkörben a legtöbb gyülekezetben tartanak istentiszteletet szenteste, valamint az ünnep első és második napján is (vannak gyülekezetek, ahol az egyik vagy mindkét napon két alkalommal) – és ugyanez igaz a húsvéti ünnepkörre is –, így lelkipásztorainknak (és gyakran a gyülekezetekbe érkező legátusoknak is) több igehirdetéssel kell szolgálniuk egyazon gyülekezetben, egy-egy ünnepkörben. A gyülekezetek összetétele az ünnepi istentiszteleten is változó: vannak gyülekezeti tagok, akik mindegyik alkalmon részt vesznek, de vannak olyanok is, akik csak egy vagy két alkalommal mennek templomba az ünnepkör során. Az igehirdetőnek az ünnepkör homiletikuma legfőbb tartalmi pontjait minden igehirdetésében meg kell szólaltatnia, ugyanakkor fontos, hogy minden alkalommal legyen új gondolat, új hangsúly is a fő üzenetek megszólaltatása mellett. Bár a gyülekezet jelentős része egy évvel korábban – és sokan több éven át évenként – hallották a karácsony vagy a húsvét örömhírét, mégis helyesnek tartjuk, ha minden ünnepkörben minden évben elhangzik lekciónként valamelyik főbb karácsonyi, illetve nagypénteki, húsvéti történet. Vannak igehirdetők, akik az ünnep második napján a textust már nem az evangéliumi történetekből veszik, hanem például egy apostoli levélből, de ilyenkor is elhangozhat lekciónként akár egy evangéliumi szakasz – és természetesen mindkét ünnepen lekciónként vagy textusként elhangozhat ószövetségi messiási prófécia is.¹

Az ünnepek során több liturgiai megoldás közül választhatunk. A lekción például lehet egy, az ünnepkörhöz szorosan kapcsolódó evangéliumi szakasz (jelen tanulmányunk későbbi pontjaiban is áttekintünk néhányat), és a textus az adott szakasz egy verse (részlete). Ezt javasoljuk az ünnep első napján tartandó istentiszteletre. A lekción lehet egy ószövetségi prófécia, és a textus lehet az ószövetségi szakasz egy részlete vagy egy újszövetségi részlet. A lekción lehet egy evangéliumi szakasz az ünnepkörhöz kapcsolódóan, és a textust vehetjük az Újszövetség más részéből.² Jelen tanulmányunkban evangéliumi szakaszokkal foglalkozunk – az egyes ünnepkörök homiletikumát külön tanulmányok tárgyalják e kötetben.

¹ Pl. Cseri Kálmán egy karácsonyi igehirdetésének lekciónja: Mt 2,1–12 és textusa: Ézs 9,5–7, in: CSERI, 9. – Köszönöm a stellenboschi egyetemnek, hogy „research associate”-ként e fejezet írásához is használhattam könyvtárunk adatbázisát internetes hozzáféréssel. Köszönöm az Alexander von Humboldt-Stiftung támogatását, amellyel 2016 nyarán kutatást folytathattam a heidelbergi egyetemen.

² Az evangéliumi gyermekségtörténetekből, más újszövetségi szakaszokból és ószövetségi részekből vett textusokra is találunk számos példát a következő igehirdetés-gyűjteményben: KÖNTÖS–STEINBACH 2013.

Igehirdetésünk lehetőleg legyen a textus elágaztatása, de az ünnep fő üzeneteit megszólaltathatjuk úgy is, hogy a textus mellett a lekción más részeiből is merítünk gondolatokat; azonban vigyázzunk arra, hogy ebben az esetben se váljék az igehirdetés olyan „gyakorlati bibliamagyarázattá”, amelyeket bibliaórákon szoktunk tartani.³

A karácsonyi örömmézenet nem választható el a nagypénteki, húsvéti evangéliumtól.⁴ Jézus azért jött közénk, hogy megmentsen, megváltson bennünket, így megváltó halála és húsvéti feltámadása örömmézenetének is meg kell szólalnia már a karácsonyi igehirdetéseinkben is. A karácsonyi gyermekben is meg kell látnunk az Üdvözítőt, ahogy ezt az angyal is meghirdette (Lk 2,11), és Simeon is megértette (Lk 2,30).⁵ Simeon prófeciájában a nagypéntekre is láthatunk utalást (Lk 2,34–35). Jézus szenvedés- és feltámadástörténetében pedig az az életút jutott el kiteljesedéséhez, a megváltás üdvtörténeti eseményeihez, amely karácsonykor kezdődött. Tág értelemben véve még azt is mondhatjuk, hogy Jézus születésével elkezdődött a „szenedése” is, hiszen szegénység vette körül már első napjaiban (lásd Lk 2,7.24), és szenedés jellemezte nyilvános működését is a sok meg nem értés, ellenséges válaszok, indulatok miatt (lásd pl. Mk 2,7; 3,6; Jn 6,41–42; 8,59; 10,20.31; 11,53). Jézus megváltó munkásságában a nagy üdvtörténeti ünnepeink egymástól elválaszthatatlanul egybetartoznak, és ennek ünnepekörök fő lekciónak homiletikai kifejtésében is meg kell jelennie. Nemcsak a karácsonyi és nagyheti eseményeket, hanem Jézus szenvedés- és feltámadástörténetét is egységben kell látnunk: a megfeszített azonos a feltámadottal. Jézus nagypénteki halála megváltó jelentőségét Isten Jézus húsvéti feltámasztásával igazolta, és húsvétkor az a Jézus támadt fel, aki előbb érettünk a kereszthalált elszenvedte.⁶

Jézus születése – válogatott bibliai szakaszok főbb homiletikai üzenetei, exegetikai megjegyzésekkel

Bár gyermekségtörténetekkel csak Máté és Lukács evangéliumában találkozunk, János evangéliumának „prológa” is tartalmaz karácsonyi textust: az 1. fejezet 14. versében, és Márk evangéliumának első verse is felvehető textusként karácsonykor. Röviden foglalkozzunk e két evangélium nyitányával, mielőtt a másik két evangélium gyermekségtörténeteire térnénk.

³ Az igehirdetési műfajokhoz lásd a jelen kötet I. fejezetének megfelelő részeit.

⁴ Ennek hangsúlyozásához lásd pl.: HEGEDŰS, 204.

⁵ Cseri Kálmán fentebb említett igehirdetésének címe is ezt hangsúlyozza: „Kisdedként is Isten” (CSERI, 9), és az igehirdetés első hosszabb részében is ezt fejtí ki (CSERI, 9–12).

⁶ Ennek hangsúlyozásához lásd pl. JAKAB igehirdetését, 183–185; ill. HEGEDŰS, 217–218.

Jn 1,14

A János szerinti evangélium nyitánya kiváló lehetőséget nyújt arra, hogy karácsonykor is egy nagy üdvtörténeti ívben lássuk – és láttathassuk a gyülekezettel – Jézus megszületésének örömhírét. Jn 1,1–5 alapján szólhatunk arról, hogy karácsonykor ugyanaz az Ige öltött testet, aki a teremtésben is részt vett, aki a Szentháromság Isten második személye, ő maga is Isten. A görög szövegben *kai theosz én ho logosz* (Jn 1,1b) az Ige (Jézus, 17. v.) Isten voltát állítja: ennek a mondatnak alanya a *logosz*, és róla azt állítja a mondat összetett („névszói-igei”) állítmánya, hogy ő „Isten volt”. A prolóógus utolsó versében akár bármelyik szövegvariánst választjuk („az egyszülött Fiú” – így dönt az 1908-as revideált Károli-kiadás; „az egyszülött Isten” – ezt a nehezebb olvasatot fogadja el az 1990-es új fordítású kiadás és a 2014-es RÚF kiadása), mindkét változatnak világos az üzenete: Jézus istenfiúságát, Isten voltát mondja ki a 18. vers.⁷

Ugyanakkor azt is láthatjuk, hogy nemcsak a teremtéstörténetre utal vissza a János evangélium prolóógusa a *logosz*–Ige említése kapcsán, hanem előre is utal az Ige (Jézus) szenvedésére: „a világ nem ismerte meg őt” (10. v.), „az övéi nem fogadták be őt” (11. v.). Jézus kegyelmes, megváltó művére – a nagypéntekre – utalásnak tekinthetjük a 17. verset: „a kegyelem és az igazság Jézus Krisztus által jött el” (lásd a 16. verset is).

Erről a teremtésben is részt vevő, örök („preegzisztens”) Igéről mondja a karácsonyi textusnak is tekinthető 14. vers, hogy ő „testté lett” – valóságos, hús-vér emberi testté: *Kai ho logosz szarx egeneto*. Közöttünk lakozott („közöttünk vert fel sátrat” – *eszkénósz en hémin*), és már ez a vers is említi, hogy ő telve volt „kegyelemmel és igazsággal” (*plérész kharitosz kai alétheiasz*), ami jelzi, hogy Isten karácsonyi küldötte a kegyelmet, a megváltást hozza el az embervilágba, és tőle lehet megtudni, hogy mi a „valóság” – csak tőle lehet megtudni, hogy kicsoda valójában Isten (lásd pl. 1,17–18; 10,30; 14,9), és kicsoda az ember (lásd pl. 2,25; 4,16–19; 15,12–17; 17,1–5).

Mk 1,1

Márk evangélista az egyetlen, aki műve legelején használja az „evangélium” kifejezést. Valószínűleg itt még nem műfaji értelemben fordul elő a szó, tehát nem az egész újszövetségi „könyvre”, Márk evangéliumára vonatkozik, hanem a szó alapjelentése szerint a Jézusról szóló örömhírré mint tartalomra.⁸ Ennek az örömhírnek „kezdeté” Keresztelő János fellépése (ószövetségi idézetek beteljesedéseként, lásd Mk 1,2–3), és Jézus nyilvános működésének kezdete is (lásd Mk 1,14–15). Így bár Márk evangéliuma nem tartalmaz jézusi gyermekségtörténetet, az evangélium nyitánya mégis felvehető karácsonyi textusként, amely alapján lehet szólni arról, hogy ki érkezett hozzánk az első karácsonykor: Isten Fia, aki a megváltás örömhírét meghirdette, a saját munkássága által el is végezte, és mindezzel Isten (ószövetségi ígéretekben is jelzett) üdvtervét teljesítette be.⁹

⁷ Ehhez lásd pl. CARSON, 134–135.

⁸ Így érvel pl. STEIN, 40–41.

⁹ Bayer szerint a Mk 1,2–3 versekben a fő idézett ószövetségi részlet Ézs 40,3, és ezt egészíti

Mt 1,18–25

A 18. versben ugyanaz a görög szó szerepel, mint az 1. versben: *geneszisz*, amit az 1. versben „nemzetségnek”, „nemzetségekönyvnek”, a 18. versben „születésnek” szoktak fordítani. Ez utóbbi fordítás is helyes: egyrészt Jézus származása, „eredete” a nemzetségtáblában látható,¹⁰ másrészt ez a származástörténet a születéstörténetben éri el végpontját, célját: a 16. vers előkészíti a 18–25. versek szakaszát.

Az olvasó már a 18. versben megtudja, hogy Jézus fogantatása csoda. József csak később, az angyaltól értesül arról, hogy Isten Szentlelkének csodálatos munkája az, hogy Mária áldott állapotban van (20. v.). Vállaljuk mi is bátran a karácsonyi igehirdetésben, hogy a csodás tartalom csodás formában valósult meg: Isten emberként eljött a mi világunkba, és ez úgy valósult meg, hogy a Szentlélek csodálatos módon „beavatkozott” az emberi természetbe. Jézusnak József nem biológiai értelemben volt apja, hanem azáltal vált apjává, hogy őt elfogadta fiának – ma úgy mondhatnánk: adoptálta, ami az ókorban is azt jelentette, hogy jogi értelemben teljeskörűen József fiának számított Jézus.¹¹

A csoda annyira kívül áll a mi világunkon, hogy külön kijelentés fogadtatja el Józseffel: angyal jelenik meg neki (angyal jelent meg József álmában még két másik alkalommal is: Mt 2,13; 2,19). Az angyal Isten küldötteként Isten kijelentését közvetíti. Csak Isten mondhatja el nekünk, hogy mi történt karácsonykor. Az angyal szava legyőzi bennünk a félelmet. Emlékezteti Józsefet a dávidi származására – József származása miatt az általa gyermekévé fogadott Jézus is teljes jogúan Dávid utódának számít. Az angyal is kimondja, hogy a Szentlélektől fogant Jézus (20. v.).

Jézus neve beszédes név, a görögös alakú tulajdonnév héber megfelelője azt jelenti: „az Úr (Jahve) segítség/szabadítás”. Mások is viselték ezt a nevet korábban is (pl. az ószövetségi Józsué) és Jézus korában is – lásd pl. Mt 27,16–17 görög szövegvariánsait, melyek szerint Barabbás másik neve Jézus volt, így Pilátus ott azt kérdezte, hogy melyik Jézust bocsássa el: azt, akinek Barabbás a másik neve, vagy azt a Jézust, „akit Krisztusnak mondanak” (Mt 27,17).¹² Csak egyetlen Jézust – a karácsonyi gyermeket – kellett Isten akarata szerint elnevezni éppen így, mert általa a legteljesebb értelemben szabadít meg bennünket az Úr: a bűneinkből való szabadulást hozza el őbenne – az angyal ekkor még jövő időben, ígéretként mondja: *szószei* – „meg fogja szabadítani” a népet bűneiből (Mt 1,21). „Miért lett Isten emberré?”¹³ – azért, hogy Jézus

ki Mal 3,1 (esetlegesen 2Móz 23,20-ra is utaló) idézete (BAYER, 110).

¹⁰ France szerint az 1. versben „genealogy” (*genealogia*, „nemzetségtábla”) a szó jelentése (FRANCE, 73). Konradt az 1. és a 18. versben is az „eredet” („Ursprung”) szóval fordítja a görög *geneszisz* kifejezést, és rámutat arra, hogy a Septuagintában a *geneszisz* szó szerepel 1Móz 2,4-ben és 5,1-ben is. Konradt szerint ezt a bibliai kifejezést veszi át Máté is (KONRADT, 25–34, idézet: 25).

¹¹ Konradt így érvel a 20. vershez írt magyarázatában: „a név adásával József saját fiaként fogadja el Jézust” (KONRADT, 35).

¹² Ehhez lásd FRANCE, 390.

¹³ Az igehirdetés-történetben már az ókortól megjelenik Isten emberré léételének célja, pl. Ágostonnál: „Mert, mondom, érted lett emberré az Isten. Te mindörökre halott lennél, ha

felnövekedvén megváltó halállal bűnbocsánatot szerezzen az embernek. Karácsony és nagypéntek (és húsvét) elválaszthatatlanul egybetartozik.¹⁴

Karácsonykor ószövetségi ígéretek teljeseznek be, így például az Ézs 7,14. Az újszövetségi szakaszban egyértelmű, hogy Mária „szűz” volt (19. v. – József tudja magáról, hogy ő testi értelemben nem volt kapcsolatban Máriával, „nem ismerte” Máriát), így az evangélista biztosan ebben az értelemben használta a *parthenosz* kifejezést.¹⁵ A karácsonyi történetben tehát nem az a döntő, hogy a héber eredetiben az *almáh* kifejezés értelme lehetett „fiatal nő”,¹⁶ hanem az, hogy az evangélista hogyan alkalmazta az ézsaiási idézetet. Máté és az ősgyülekezet a szűztől születésben is Isten tervének, ígéreteinek beteljesedését látta – a mai keresztyén gyülekezet írásmagyarázata számára ez a döntő.

Jézusnak ezen idézet szerint tehát volt még egy „neve”: „Immánuel” – „Velünk az Isten”. Máté evangéliumában a mű eleje és vége között is kapcsolatot teremt ez a név:¹⁷ a feltámadott Jézus a missziói parancsban is e név megvalósulását ígéri: „Íme, én veletek vagyok minden napon a világ végezetéig” (28,20). Az Immánuel név is alkalmat ad arra, hogy üdvtörténeti ívet mutasson fel karácsonyi igehirdetésünk: Jézusban ószövetségi próféciák teljeseznek be, és a karácsonyi események üdvösséges hatása, áldása húsvéten át a „világ végezetéig” tart.

Lk 2,1–20

A gyermekségtörténetekben Máté és Lukács evangéliumában is találunk viszonylag sok olyan „külön anyagot”, amit csak egy evangélista jegyzett fel. Ez lehetőséget teremt arra, hogy sok perikópa közül választhassunk egy-egy igehirdetés lekiójaként, illetve textusaként. Keressük meg az egyes szakaszok saját vonásait, homiletikai „többleit” a többi szakaszhoz képest, de törekedjünk az ünnepkör fő mondanivalójának megszólaltatására is – erre mindegyik perikópa megadja az alkalmat.

Lukács egyik „külön anyaga” a pásztorok hódolata. A hosszabb perikópa (Lk 2,8–20) szorosan kapcsolódik a megelőző szakaszhoz, ezért lehet egy lekióként is felvenni

az időben ő nem született volna! Soha meg nem szabadultál volna a bűn testétől, ha fel nem vette volna a bűn testének hasonlatosságát (vö. Róm 8,3)! Ha ez az irgalmasság meg nem történt volna, az örök nyomorúság uralkodna rajtad! Nem keltél volna életre, ha nem osztotta volna halálodat! Elsorvadtál volna, ha segítségdre nem sietett volna! Elvesztél volna, ha el nem jött volna!” (SZENT ÁGOSTON, 163).

¹⁴ Konradt helyesen mutat rá arra, hogy Jézus földi munkásságának is fontos eleme az, hogy hatalma van a bűnöket megbocsátani a földön (Mt 9,2–8), és hogy az úrvacsora szereztetésekor is hangsúlyos üzenet a bűnbocsánat (Mt 26,28). Konradt szerint Zsolt 130,8 is hathatott a mátéi megfogalmazásra a Mt 1,21-ben a nép bűneiből szabadításra utalás során (KONRADT, 37). Azonban fontos látnunk, hogy a mátéi beszámoló szerint a 21. versben az angyal szól Józsefhez, tehát Jézus neve jelentésének üzenetét is maga az angyal fogalmazza meg.

¹⁵ Lásd pl. KONRADT, 36–38.

¹⁶ Lásd pl. FRANCE, 79.

¹⁷ Így érvel pl. LUZ, 456.

a 2. fejezet első húsz versét (vannak kommentárok, amelyek az átvezető 21. verset is ezen szakaszhoz kapcsolva tárgyalják).¹⁸

Lukács időmeghatározása (2,1–2) alapján egyes magyarázók felvetik, hogy történetileg nem megbízható forrás e ponton ezen evangélista. A karácsonyi igehirdetésnek nem feladata az „apológia”, de röviden meg lehet említeni, hogy a szakasz nyitányában található adatoknak sok mai szerző szerint igenis lehet történeti háttere, a szakasz történeti hitelességét nem kell kétségbe vonnunk.¹⁹ Augustus császárról tudjuk, hogy többször is rendelt el népszámlálást, és ebben a korban különböző években nagy területeken történtek ilyen összeírások („cenzusok”), egyes területeken ciklikus ismétlődéssel. Lehet, hogy Lukács egy olyan népszámlálást említ, amelyről nem maradt fenn más feljegyzés, de ettől nyugodtan elfogadhatjuk a megtörténtét – az viszont nyilvánvaló, hogy Lukács itt nem az i. sz. 6-ban végzett összeírásra utal, hiszen Heródes i. e. 4-ben hunyt el, tehát Jézus még i. e. 4 előtt megszületett. Kviriniusz (Czirénusz) magas tisztségeket töltött be egy hosszú – talán több külön részre osztható – időszakon keresztül,²⁰ Lukács utalhatott rá helytartói tisztségével akkor is, ha netán a Lukács által említett összeírás idején más volt a beosztása. E versek alapján fontos üzenetként említhetjük, hogy Jézus megszületésekor a külső körülmények felett is a történelem Ura rendelkezik – nagy tömegek útra kelnek egy uralkodói rendelet alapján, hogy Jézus szülei is útra keljenek. Történelmi méretű események is az üdvtörténet egy eseményét szolgálják: Jézus szülei „hazamennek” Betlehembe. Jézus dávidi származása itt is fontos elem (4. v.); a betlehemi születésben ószövetségi prófécia teljesedik be (lásd Mt 2,4–6; Mik 5,1–4).²¹

Lukács nem mondja el, hogy miért nem volt hely Jézus szüleinek a szálláson (2,7), azt viszont megértjük a „jászol” említéséből, hogy Jézusban Isten „egyszerű”, szegény körülmények között jött el közénk (erre a szegénységre utal a Jézusért bemutatott áldozati állapot is: 2,24).²² A pásztorok magatartása példaadó: a maguk feladatát hűséggel végzik (8. v.), elfogadják az angyal szavát az Úr üzeneteként, és saját szemükkel is meggyőződnek annak igazáról (15. v.). Sietségük jelzi, hogy átérzik az események fontosságát (16. v.), és ők lesznek a Jézusról szóló angyali üzenet első emberi továbbadói (17–18. v.). A pásztorok – a maguk szegénysége, sokak szemében meg nem becsült volta ellenére – Isten üdveseményének hiteles tanúivá válnak, és Istent magasztalják „mindazért, amit hallottak és láttak, úgy, ahogyan ő megüzente nekik” (20. v.).

Mária is példává válik azáltal, ahogy megőrzi, és szívében forgatja a Jézusról mint Üdvözítőről szóló üzenetet (19. v.; lásd még: 11. v.). Máriának mindezt még Simeon és Anna is megerősítette, Simeon pedig külön is figyelmeztette a jövőre: „a te

¹⁸ A Lk 2,1–7 és 2,8–14 két „szlát” is egy igehirdetésben tárgyalja pl. PAP, 18–19. Lukács 2,7–11 és 2,8–14 (ezen belül a 10–12. verset textusként kiemelve), valamint 2,15–20 az alapigéje három külön igehirdetésnek a következő kötetben: KÖNTÖS–STEINBACH 2010, 52–65.

¹⁹ A Kviriniusz (a revideált Károli-fordításban: Czirénusz) szíriai helytartósága idején tartott népszámlás történeti körülményeit jól foglalja össze a 2. számú exkurzus Bock kommentárjában (BOCK, 903–909).

²⁰ McDONALD, 182.

²¹ Betlehem ószövetségi előfordulásait az igehirdetésben is meg lehet említeni, erre példa: PAP, 21–22.

²² Ehhez lásd pl. BOCK, 209 és 237.

lelkedet is éles kard járja majd át” (2,35). Mária példa abban is, ahogy elfogadja az Úr kijelentését, angyalának szavát (1,38; lásd még: 1,28–29). Mária ott van Jézus feltámadása után a Jézusban mint Megváltóban hívő, első öskeresztyén gyülekezetben (ApCsel 1,14). Lukács 2,1–20 is alkalmat teremt arra, hogy a gyermek Jézusról is mint a világ üdvözítőjéről (11. v.) és a békességnek, Isten jóakarátának, kegyelmének (14. v.) elhozójáról tegyünk bizonyosságot. Máriának az itt elhangzó kijelentéseket magában forgató alázatossága, hűsége (19. v.) alapján a Jézus-események további nagy üdv-történeti állomásait is megemlíthetjük: Jézus szenvedését, halálát, feltámadását, és a Lélek pünkösdi kitöltését is (a Lélek jelenléte, uralma a gyermekségtörténeteknek is hangsúlyos eleme, lásd pl. Lk 1,15.35.41.67; 2,25–27).

Jézus szenvedés- és feltámadástörténetéből válogatott bibliai szakaszok főbb homiletikai üzenetei, exegetikai megjegyzésekkel

Jn 18,28–40 és 19,28–30

A szenvedéstörténetek mind a négy evangéliumban Jézus életének a legrészletesebben elbeszélte eseményei,²³ így alkalmat adnak arra is, hogy virágvasárnaptól akár az egész nagyhéten sorozatot tartsunk egy-egy részlete alapján. Itt hadd emeljünk ki egymáshoz kapcsolva két olyan bibliai szakaszt, amelyet a legrészletesebben János evangélista jegyzett fel.

Jézus szenvedéstörténetének egyik fő vonása az, hogy nem értik meg, sőt ellene fordulnak azok, akikért jött: nemcsak a nép, a sokaság (Jn 18,40), hanem a nép vezetői is. Jánosnál éles az ellentét: a páskabarány, a húsvéti vacsora elfogyasztására készülnek Jézus vádolói, és a maguk kultikus tisztaságának megvédése érdekében nem mennek be a pogány Pilátus helytartósági épületébe (28. v.). Ünnepre készülnek, és azt készülnek elveszejteni, aki az ünnep értelme, középpontja lesz – ahogy később Pál apostol majd vall róla: Jézus a mi húsvéti bárányunk (1Kor 5,7). Mindkét helyen a görög *paszkha* szó szerepel, amelynek jelentését mindig a szövegkörnyezet dönti el: jelentheti a páska/húsvét ünnepét (pl. Mk 14,1; Lk 22,1), a páska-/húsvéti vacsorát (pl. Mt 26,19; Mk 14,16; Lk 22,8.13) és a páska-/húsvéti bárányt is (Mk 14,12; Lk 22,7). A nép vezetői halálra szánták Jézust (ez a Jn 18,31-ben kiderül), de Isten az emberi lázadásból is jót hoz ki: Jézus halála lesz a megváltó halál, minden páskaáldozat vége, beteljesedése, mert Jézus áldozata egyetlenszerű, tökéletes, bűnt eltörlő, örök üdvösséget szerző áldozat (vö. Zsid 9,11–15; 10,10.14.19–23).

A nagypénteki evangélium döntés elé állít. Lehet, hogy másoktól halljuk úgy, hogy a fülünkig eljut a hír, de az igazi kérdés az, hogy mi magunk is azonosulunk-e a hírrel, mi kinek valljuk Jézust (Jn 18,33–34). A nagypéntek célja, hogy belső meggyőződéssel fogadjam el Jézust Uramnak, „Királyomnak” (ez lesz a húsvét célja is:

²³ Lásd pl. BALLA, 143.

Jn 20,28). Jézus királysága azonban nem evilágból való (Jn 18,36–37). Aki földi, politikai uralmat vár tőle, az csalódik benne – sokak szerint ez volt Júdas csalódásának oka is. Nagypénteki igehirdetésünk egyik fő célja az, hogy az igehallgatókkal együtt döntésre jussunk: engedjük, hogy Jézus határozza meg azt, hogy ő milyen módon „király”, és hogy hadd legyen ura egész életünknek. Pilátus nem változtatta meg a kereszten a feliratot (19,19–22), de ő mégsem fogadta el Jézust a saját élete Urának, „Királyának”. Jézus országa „nem evilágból való” (18,36). Ez a kifejezés is összhangban áll Jézusnak azzal a bizonyágtételével, amely a János evangéliuma egészén végigvonul: Jézus egyedülálló kapcsolatban áll Istennel, ő Isten Fia, aki mindenben az ő menyeyi Atyja akaratának engedelmeskedik.²⁴ Valójában nem mások hatalma vagy döntése alapján fogták el – ezért nem menti ki magát ebből a helyzetből sem (18,36b; lásd még: 19,11). Tudatosan készül a megváltó halálra, amit az Atya kezéből fogad el.

Jézus mondja el nekünk, hogy mi a „valóság” – csak ő mutatja be, jelenti ki nekünk hitelesen, hogy kicsoda Isten, ki ő maga, és kicsoda az ember (*alétheia* jelentése: „valóság”, tehát az az igazság, ami a valóságnak megfelel; Jn 18,37). Pilátus kérdése talán a kétségbeesés kérdése („Mi az igazság?”, 38. v.), azonban jó helyen teszi fel. Azt a döntést kellene meghoznia, hogy Jézustól fogadja el az igazság/valóság meghatározását. János evangélista korábban idézte Jézus önmeghatározását: ő maga az igazság (14,6). Pilátus nem talált Jézusban semmi bűnt (18,38) – ehhez a felismeréséhez kellett volna következetesen ragaszkodnia (vö. 19,4.6.12–16). A nagypénteki események mindnyájunkat döntés elé állítanak: kinek valljuk Jézust? Igehirdetésünkben tegyük bizonyosságot róla mint életünk Uráról, az Istentől rendelt Királyunkról.

Jézus a szenvedéseit nem öntudatlanul, hanem teljesen tudatánál lévén hordozta el – az ecet is éppen inkább a frissességet, éberséget segítette, és ezt Jézus elfogadta (Jn 19,30a; a bódító szert nem fogadta el: Mt 27,34; Mk 15,23).²⁵ Halálában „elvégeztetett” (*tetelesztai*; „eljutott a céljához”, Jn 19,30) a megváltás műve, elvégeztetett mindaz, amit Isten a mi megmentésünkre eltervezett. Jézus halála nem egy véletlen vagy elkerülhető „tragédia”, hanem Istennek a nekünk üdvösséget szerző kegyelmi tette. Isten Jézus feltámasztásával igazolta, hogy Jézus halála az egyetlen büntelen ember, Isten Fia megváltó halála volt.

Mk 16,1–8 (9–20)

Minden vasárnapi istentisztelettel az első húsvétra is emlékezünk: Jézus húsvéti feltámadása miatt tartjuk istentiszteleteinket „a hét első napján” (2. v.: *té mia tón szabbatón* – a görög *szabbaton* szó többes számban a mi hétnapos „hetünk” időtartamára is tud utalni). „A kő el van hengerítve” – a görög nyelvben passzívumban áll: nem mi, embe-

²⁴ Lásd pl. CARSON, 95. Itt Carson nemcsak azt hangsúlyozza, hogy az, hogy Jézus Isten Fia, azt jelentette, hogy ő mindenben azt szölte és tette, amit az Atya mondott neki, hanem azt is, hogy az „Isten Fia” kifejezés szinte a „Messiás” szinonimájának is tekinthető. Ebből a háttérből érthető a Jézus „király” voltáról szóló párbeszéd Jézus és Pilátus között (Jn 18,33–38).

²⁵ Lásd pl. CARSON, 620.

rek hengerítjük el a könyvet. A kő elhengerítése – és Jézus feltámasztása – Isten műve. Angyali küldötte közvetíti a hírt, amely világosan jelzi, hogy a nagypénteken megfeszített Jézus azonos a húsvétkor feltámadott Jézussal (6. v.). „Feltámadt” – a görög nyelvben ez is passzívumban áll: Isten által „feltámasztatott” (*égerthé*). Isten Jézust feltámasztó tette a Teremtő beavatkozása az általa teremtett világba. Jézus feltámasztása csoda, amit hálásan, boldogan elfogadnunk, vállalnunk és hirdetniünk kell (7. v.). Az Úr Jézus megjelenései által fogja eloszlatni a tanítványok félelmeit, és Lelke által bátor – öerte és az evangéliumért mártírhalált is vállaló – tanítványokká teszi őket. Márk evangéliumában az erről szóló 9–20. versek ugyan sok régi kéziratban nincsenek meg, de mivel a 2. században Irenaeus egyházatya a Márk evangéliuma végén álló versként utal ennek egy részletére (a 19. versre),²⁶ az anyaszentegyház közösségével együtt mi is hirdethetjük a húsvét evangéliumát ezen versek alapján is.

Lk 24,13–35 (36–49)

Az emmausi tanítványok története Lukács „külön anyaga”. Homiletikailag rendkívül gazdag történet, és a folytatásával együtt az írott ige és a testté lett Ige egységének is szép bibliai kifejezése. A feltámadás csodájánál senki nem lehetett jelen, így magának a feltámadásnak nincs szemtanúja, a feltámadott Jézussal viszont sokan találkoztak: a Feltámadottnak sok tanúja van (lásd a megjelenéstörténeteken kívül: 1Kor 15,5–7). Az emmausi tanítványok (egyikük nevét tudjuk: Kleopás, 18. v.) minden ember hozzáállására is példát adnak: a feltámadáshit annyira nem emberi kitalálás, „kivetítés”, hogy a tanítványok nem is számítottak rá, még a melléjük szegődő Jézust sem ismerték fel szomorúságuk miatt (15–16. v.). A húsvéti hit csak Isten ajándéka lehet: az emberi látást valami „akadályozza” (16. v.), ezért csak maga Isten nyithatja fel az ember szeméit a Feltámadott felismerésére (31. v.).²⁷

²⁶ Lásd pl. MAUERHOFER, 131. Lásd még: BALLA, 136–137. Mauerhofer több lehetséges okot is felsorol arra, hogy Márk evangéliumának miért van vége több régi kéziratban 16,8-nál (MAUERHOFER, 135–137), azonban ő is jelzi, hogy az óegyházban sokan úgy tudták, hogy a 9–20. versek is hozzátartoztak az evangéliumhoz (MAUERHOFER, 131). Lehet, hogy ezért később újból beleírták e verseket is a kéziratokba. Érdemes megjegyeznünk, hogy pl. Bayer szerint ugyan a 9–20. verseket nem Márk írta, de ezen hagyományanyag is az evangélium keletkezése után hamar kialakult, és tartalma teljesen megfelel az Újszövetségben máshol található hagyományoknak (BAYER, 594–595). Jelezzük, hogy Márk evangéliuma ezen „hosszú befejezésén” kívül néhány kéziratban még más szöveg is található Mk 16,8 után, de az egyházban (és a liturgiában is) csak ezen „hosszú befejezés” maradt meg széles körben elterjedt bibliai szöveggént, a Szentírás részeként. A fent említett szövegtörténeti jelenségek ellenére a 9–20. verseket is választhatjuk lekciónként húsvéti istentiszteleteink alkalmával.

²⁷ A 32. vers („nem hevült-e a szívünk...”) kapcsán Pröhle a Szentlélek munkájára utal: „A szív lángolása a Szentlélek tüzeire emlékeztet. Az nyitja meg az ember értelmét, hogy megértse az Írást és megtalálja benne mindazt, ami Jézusról szól” (PRÖHLE, 366). Megjegyezzük, hogy Pröhle az emmausi tanítványok történetéről szóló magyarázatában jól összefoglalja a főbb kortörténeti adatokat pl. Emmausról (PRÖHLE, 361) és Kleopásról (PRÖHLE, 362).

A húsvéti feltámadásban a tanítványok átmenetileg csalódott reménysége újjáéled (21. v.), de ez a reménység immár nemcsak Izráelnek szól, hanem minden népnek (47. v.). Jézus szenvedésében, halálában és feltámadásában Isten ígéretei, ószövetségi igék teljesednek be (25–27. v., 44–46. v.) – ezt a beteljesedést csak akkor láthatjuk meg, ha maga a feltámadott Jézus nyitja meg értelmünket az Írások megértésére (45. v.; ehhez lásd még: 2Kor 3,14–16).

Az emmausi tanítványok története alkalmat ad arra is, hogy bizonyosságot tegyünk a feltámadott test valóságáról – Jézus megdicsőült testéhez hasonló lesz majd a mi feltámadott testünk is. Ez mindenestől másmilyen, mint a mi földi testünk (ehhez lásd még: Jn 20,19; 1Kor 15,35–57). A megjelenés-történetekben Jézus fel tudta venni az emberi test vonásait is (pl. jelen lukácsi lekciónkban a 30. és a 38–43. v.). Jézus mégis felismerhető a dicsőséges, feltámadott testében is (31. v.; lásd még: Jn 20,28; 21,7.12).

A feltámadott Jézus nevében hirdetjük a megtérést és a bűnbocsánatot (Lk 24,47), mert a megváltó halállal nekünk bűnbocsánatot szerző Jézus, feltámadásával az örök élet ajándékát is megszerezte nekünk, és egykor bevezet a maga dicső országába (lásd a Jézus dicsőségére utalást lekciónkban a 26. versben). A keresztyén hit középpontja ez a bizonyágtétel, ami a békességet is megteremti Isten és ember között, az emberen és az embervilágon belül is (36. v.),²⁸ – ezért valljuk mi is: „...valóban feltámadt az Úr” (34. v.).

²⁸ A „békesség” fogalma gazdag jelentéstartalmához lásd pl. PRŐHLE, 368–369. Pröhle itt többek között ezt írja: „ez magába foglalja az Istennel való békét és a lelki békét, de soha sem korlátozódik erre. Kiterjed az emberi közösségekre, az egész nép, sőt az egész föld békéjére is” (PRŐHLE, 368).